

ENEMO međunarodna posmatračka misija

Parlamentarni izbori, 21. jun - Srbija 2020.

IZVEŠTAJ O PRELIMINARNIM NALAZIMA I ZAKLJUČCIMA

22. jun 2020. godine

Parlamentarni izbori održani 21. juna su efikasno sprovedeni, a fundamentalne ljudske slobode su ispoštovane. Međutim, kompetitivnost ovih izbora je značajno narušena delimičnim bojkotom, ograničenjima u kampanji usled postojanja Kovid - 19 pandemije, zamućenim linijama razgraničenja između države i vladajućih partija, izmenama izbornog zakona neposredno pre izbora i raširenim slučajevima pritiska na medije.

Međunarodna posmatračka misija Evropske mreže organizacija za monitoring izbora (ENEMO IEOM) koja prati održavanje parlamentarnih izbora zakazanih za 21. jun 2020. godine, započela je sa aktivnostima navedenim prvog juna ove godine.

ENEMO je angažovao tim od šestoro eksperata sa centrom aktivnosti u Beogradu. Misijom rukovodi dr Zlatko Vujović. S obzirom da je ENEMO misija ograničenog obima, nisu angažovani ni dugoročni ni kratkoročni posmatrači pa nije sprovedeno posmatranje otvaranja, glasanja i brojanja u toku izbornog dana. Međutim, misija je prikupila informacije o pripremi i samom sprovođenju izbora, a članovi tima su učestvovali u posmatranju izbora na određenim biračkim mestima tokom izbornog dana.

Dodatno, do 21. juna ENEMO eksperti koji čine Glavni tim (Core Team) održali su ukupno 36 sastanaka od čega je 3 sa telima za sprovođenje izbora, 7 sa političkim strankama, 12 sa državnim zvaničnicima, 2 sa medijima i 12 sa domaćim organizacijama civilnog društva.

Misija je posmatrala i ocenila celokupnu političku i izbornu klimu, poštovanje aktivnog i pasivnog biračkog prava, ponašanje tela zaduženih za organizovanje i sprovođenje izbora, realizaciju predizborne kampanje, poštovanje jednakosti polova, glasanje i proces brojanja glasova, pitanja rešavanja izbornih sporova i ostalih važnih aspekata procesa, u skladu sa međunarodnim standardima demokratskih izbora i srpskim pravnim okvirom.

Ovaj Preliminarni izveštaj baziran je na zaključcima ENEMO-a do kojih se došlo u predizbornom periodu, kao i na sam dan održavanja izbora. Misija će ostati u državi do okončanja izbornog procesa kako bi mogla da oceni i dešavanja po proteku izbora. Konačni izveštaj, koji će uključivati kompletnu ocenu koja jednim svojim delom zavisi i od odvijanja preostalih etapa izbornog procesa, detaljne analize i preporuke, biće objavljen u roku od 60 dana od dana potvrde rezultata izbora.

Preliminarni zaključci

Usled izmena datuma predviđenog za održavanje izbora za poslanike Narodne skupštine zbog vanrednog stanja usled pandemije virusa Kovid-19, izbori su održani 21. juna 2020. godine. Po preliminarnim rezultatima, izlaznost je bila oko 50%. Preliminarne procene ukazuju na široku podršku Srpskoj naprednoj stranci kojoj sledi oko ¾ mesta u Parlamentu, dok je vladajuća koalicija osvojila oko 90% mandata. Ovi rezultati ukazuju da je samo jedna opoziciona lista prešla izborni cenzus i kvalifikovala se za raspodelu mandata, te joj pripada oko 5% poslaničkih mesta u novom sazivu Narodne skupštine.

ENEMO izražava zabrinutost jer su pojedini članovi izbornog zakona, pogotovo bitni elementi izbornog sistema, izmenjeni neposredno pre održavanja izbora, što je moguće dovelo do zbunjenosti i pogrešnog tumačenja zakona. Pomenute zakonske izmene su obavljene u februaru, a poslednje u maju 2020. godine, što je svega mesec dana pre održavanja izbora. Ove izmene nisu obavljene u skladu sa preporukama Venecijanske komisije da se izbori zakoni ne menjaju godinu dana pre izbora, a koje su sadržane u *Kodeksu dobrog ponašanja u izbornim pitanjima*.

Kada je reč o izornoj administraciji, ENEMO ocenjuje da je RIK delovao profesionalno, te blagovremeno preduzimao radnje iz izbornog procesa, posebno imajući u vidu da je bio suočen sa rešavanjem velikog broja prigovora tokom kampanje.

Po uputstvima Kriznog štaba za suzbijanje zarazne bolesti Kovid-19 u Srbiji, RIK je ustanovio jedinstvena pravila i objavio materijale informativnog karaktera o sprovođenju procedure glasanja na dan izbora. Ipak, ENEMO posmatrači su na dan glasanja ustanovili da nisu svi birački odbori postupali u skladu sa preporučenim merama zaštite.

Sva radna tela (RT) uspostavljena su u punom sastavu. U radnim telima je ukupno angažovano 1.014 članova. RIK je blagovremeno objavio spisak i podatke o sastavu radnih tela na svojoj internet stranici. Ukupno 8.434 biračkih odbora (BO) oformljeno je za potrebe parlamentarnih izbora, što je uključivalo 29 u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija i 41 birački odbor u inostranstvu.

ENEMO ističe da iako je RIK obezbedio obuku za stalne članove biračkih odbora početkom godine, protivno dobroj praksi treninzi za ostale članove nisu održani, što je i uticalo na njihov učinak tokom izbornog dana.

Proces podnošenja izbornih lista ostavio je prostor za sumnju da li je sve proteklo u skladu sa zakonom. Otkriveni su problemi u vidu preterano opterećujućeg postupka overavanja potpisa, manjka jasnih pravila za verifikaciju potpisa, kao i postojanje nedovoljne transparentnosti procesa registracije.

Do isteka roka, RIK je registrovao 21 kandidatsku listu, od čega 8 političkih stranaka, 11 koalicija i 2 grupe građana. Podnošenje kandidatskih lista počelo je četvrtog marta, a završeno je petog juna. ENEMO zaključuje da su svi kandidati postupali u skladu sa najnovijim izmenama zakona koje se tiču zastupljenosti polova, te su sve liste uzele u obzir novu rodnu kvotu za manje zastupljeni pol. U skladu sa tim svaka od registrovanih lista sadrži najmanje dve petine žena. Ipak, ENEMO ostaje zabrinut zbog odsustva obaveze da se ustanovljena kvota održi i po proglašenju kandidatske liste, odnosno što ne postoji obaveza da odlazećeg poslanika zamjenjuje poslanik istog pola.

Razlog za zabrinutost predstavlja i odsustvo jasnog kriterijuma za dodeljivanje statusa nacionalne manjine, kao i nejasan pravni status mišljenja koja izdaju saveti nacionalnih manjina na zahtev RIK-a o tome da li neka lista može imati status liste nacionalne manjine. Ovo je dovelo do diskrecionog odlučivanja izbornih tela, koja su odbila da registruju dve liste kao manjinske. Ipak, dan pre održavanja izbora, status manjinske liste pripao je i listi Ruska stranka - Slobodan Nikolić, na osnovu odluke Upravnog suda.

ENEMO ukazuje i na odsustvo javnog nadzora nad Jedinstvenim biračkim spiskom, uprkos izmenama uvedenih po okončanju prošlih izbora u vidu njegovog povezivanja sa matičnim knjigama umrlih i venčanih. Preterano ograničavanje transparentnosti procesa registracije birača je suprotno međunarodnim standardima koji propisuju da biračke evidencije moraju biti javne.

Kampanju je obeležila pandemija virusa Kovid-19 i bojkot izbora od strane većine predstavnika opozicije. Rascep unutar ove grupacije postao je centralna tačka njihovog narativa, što je dovelo do nedostatka suštine u njihovom javnom djelovanju. Sve navedeno otvara prostor sumnji u postojanje fer izborne kampanje.

Iako je predizborna kampanja bila uglavnom konkurentna, ENEMO primećuje da su političke opcije uživale nejednaku medijsku pokrivenost. Uočena zloupotreba javnih sredstava i prisutnost funkcionerske kampanje otežala je razlikovanje granice između države i vladajućih stranaka.

Pandemija virusa Kovid-19 i pribegavanje funkcionerskoj kampanji doveli su do atipične dominacije vladajuće stranke i pre i tokom kampanje. Funkcionerska kampanja predsednika Srpske napredne stranke koji je istovremeno i predsednik države negativno je uticala na jednakost učesnika, dajući SNS-u prednost po medijskoj pokrivenosti i zastupljenosti na društvenim mrežama. ENEMO naglašava da je SNS izdejstvovao prikrivenu samopromociju, i istovremeno zaobišao odredbe Zakona o finansiranju političkih aktivnosti. Transparentnost finansiranja kampanja i mogućnost birača da se informišu o svim listama koje su politički akteri kandidovali onemogućeni su usled nedostatka pravila o izveštavanju o finansiranju tokom same kampanje, kao i nedostatka obaveze detaljnog i blagovremenog izveštavanja o poreklu sredstava za njeno finansiranje.

ENEMO zaključuje da su tradicionalni mediji i društvene mreže igrale ključnu ulogu u izbornoj kampanji, pogotovo ukoliko se imaju u vidu uvedene mere koje su sprečile održavanje javnih okupljanja kao i kontakt između političkih aktera i njihovih glasača. Međutim, nisu svi kandidati u jednakoj meri mogli da im pristupe te birači nisu mogli da se informišu o sadržaju njihovih političkih programa posredstvom tradicionalnih medija.

Mnogo je optužbi da su srpski mediji jako polarizovani, odnosno da je određeni pružalac medijskih usluga sklon da izveštava ili za ili protiv vladajuće stranke, što rezultuje predočavanjem pristrasnih informacija biračima. Prisutne su tvrdnje da vladajuća partija vrši veliki uticaj na pružaocima medijskih usluga kroz kontrolu reklamiranja u medijima, distribuciju javnih sredstava, lične veze sa vlasnicima medija ili kroz vršenje uticaja na vlasnike.

Positivna promena u pogledu sastava REM-a nije rešila kritične tačke vezane za njegova ovlašćenja. Sagovornici su sugerisali da nisu dovoljno proaktivni, s obzirom na mali broj REM-ovih odluka i spori tempo objavljivanja odluka i zaključaka.

ENEMO ističe da ne postoji javno dostupan registar podnetih prigovora, što ograničava transparentnost procesa. Misija će nastaviti da posmatra post-izborno okruženje, a naročito prigovore i žalbe.

Na dan održavanja izbora ENEMO nije sproveo sistematsko posmatranje širom zemlje. Međutim, predstavnici misije posetili su određeni broj biračkih mesta. Sveukupno, izborni dan je protekao u redu i miru. Postupak glasanja je očigledno obeležen Kovid-19 pandemijom, dok su birački odbori delovali nedovoljno upoznati sa zaštitnim procedurama a povremeno i neorganizovano. Uočene nepravilnosti su uključivale porodično glasanje, fotografisanje biračkog listića, prisustvo sumnjivih vozila i lica u blizini biračkog mesta, kao i vođenje paralelnih biračkih spiskova.

Engleska verzija ovog izveštaja je jedini zvanični dokument. Nezvanični prevod je dostupan na srpskom jeziku.

Za dodatne informacije molim Vas kontaktirajte:

Cornelia CALIN, *Zamenica šefa misije*

E-mail: cornelia.calin@enemo.eu; Telefon: +381621572454

Glavni tim:

Šef misije– Zlatko Vujović (Crna Gora)

Zamenica šefa misije – Cornelia Calin (Moldavija)

Ekspert za izbornu administraciju– Mariana Novac (Moldavija)

Mihaela Duca – Anghelici – Pravni analitičar (Moldavija)

Ekspert za izbore - analitičar izborne kampanje – Kristina Kostelac (Hrvatska)

Službenik za medije, finansije i logistiku -Teodora Gilić (Crna Gora)